

MÓR MEZŐVÁROS „KÖTELEZŐ NYILATKOZATA” A JÁRÁSBÍRÓSÁG ELHELYEZÉSE ÉRDEKÉBEN

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

MPZOLTAN@GMAIL.COM

2024. április 29.

A dualizmus kori jogszolgáltatás organizációjának történetében számtalan példa adódik arra, hogy egy-egy település

számára presztízskérdés volt bírósági székhellyé válása. Az ország különböző szegletében nagyon hasonló történetek bontakoztak ki. Leginkább az 1870-es években egy-egy vármegyében az egymással szomszédos városok és vezetőik mindent elkövettek azért, hogy településükön tudhassák az éppen felállítandó királyi járásbírószágot. Áldozathozataluk gyakorta abban nyilvánult meg, hogy az immáron állami feladattá vált igazgatszolgáltatási tevékenységhez saját, azaz önkormányzati helyiséget, épületet ajánlottak fel, csakhogy a bíróság náluk működhessen.

Az 1870-1871-es években, az ún. elsőfolyamodású bíróságok organizációja során a kormányzat leghamarabb a törvényszékek székhelyeinek megállapításában jutott dűlőre,

legalábbis számos esetben már 1871 szeptemberében kinevezte azokat a kormánybiztosokat,¹ akikre – mint leendő törvényszéki elnökökre – rábízta az adott illetékességi területen a királyi járásbírószágot megszervezését. E feladatokhoz a megyeiektől, azaz a helyi viszonyokat jól ismerőktől kértek javaslatot arra nézve, hol legyen egy-egy járásbírószágot székhelye. A hol kérdése vonatkozott a településre és az épületre egyaránt.

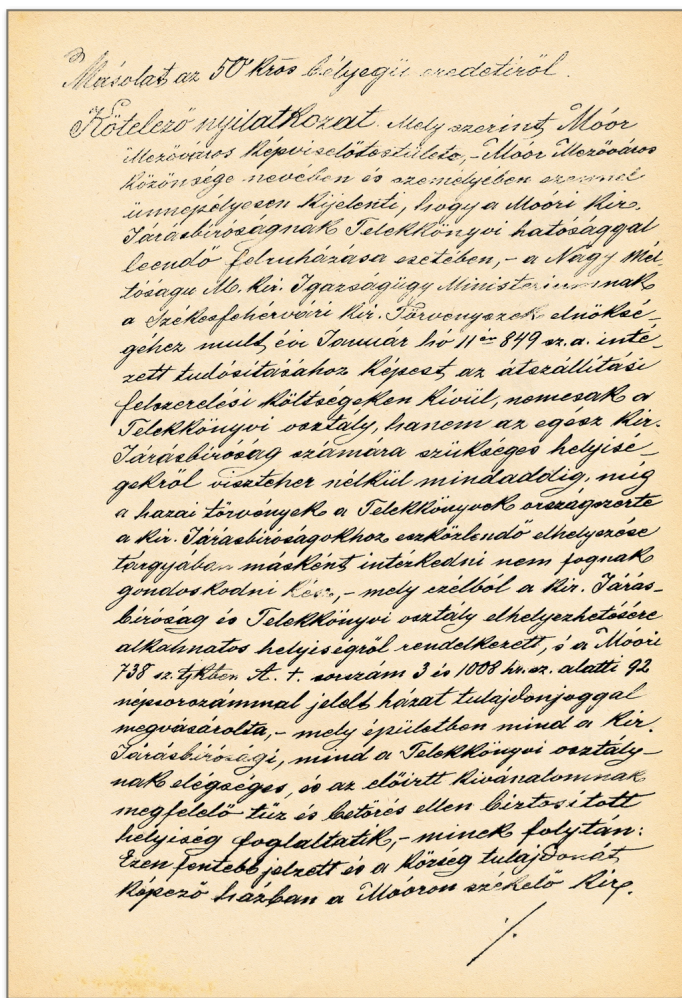
A Fejér vármegyei királyi járásbírószágotok esetében is lezajlott e folyamat:² 1871. szeptember 18-án az igazságügy-miniszter előterjesztésére az uralkodó a (felállítandó) Székesfehérvári Királyi Törvényszék elnökévé és egyúttal miniszteri biztossá a város addigi főbíráját, Danitz Bélát nevezte ki,³ aki a hónap végén kérte, hogy a megye jelölje ki azokat a személyeket, akik vele az előmunkálatok vonatkozásában érintkezésbe

lépnek.⁴ A megyei bizottmány október 2-i ülésén ez meg is történt: megbízták az első alispánt és a számvevőt, hogy lépjen kapcsolatba a miniszteri biztossal a „törvényszéki helyiségek, szerelvények s börtönöknek” átadása végett, s a „végzemenyekről” tegyenek jelentést.⁵ Végül a megyei és a kormányzati munkálatoknak köszönhetően 1872. január 1-jén megkezdheték a munkájukat a királyi törvényszékek és járásbírószágotok országsszerte, Fejér vármegyében pedig, a székesfehérvári törvényszéki illetékességi területen Adonyban, Sárbogárdon, Székesfehérváron, Válon és Mórón állítottak fel járásbírószágot.⁶

Az 1872. évi indulást követően alig telt el pár esztendő, máris változások igénye merült föl a gyorsan megszervezett járásbírószágotokkal kapcsolatban. Az egyik ilyen igény a telekkönyvi feladatok ellátásához kapcsolódott. Míg a Fejér vármegyeiek az 1871. évi munkálatok során a telekkönyveknek a központban, a Székesfehérvári Királyi Törvényszéknél tartása mellett tették le a voksukat, addig néhány évvel később a megyei települések inkább arra törekedtek, hogy a nyilvántartást „kihozzák”, azaz helyben vezessék. Ezt leginkább a járásbírószágotok székhelyek szorgalmazták: elsőként Mór, majd 1880-ban Adony, 1883-ban pedig Vál érte el ezt.⁷

1879. január 31-én Mór mezőváros közönsége nevében Frey János bíró és a képviselőtestület ún. „Kötelező nyilatkozatot” adott ki, amelyben a település vezetői elkötelezték magukat amellyel, hogy Mór mezőváros gondoskodik a királyi járásbírószágot és a telekkönyvi osztály számára megfelelő helyiségekről addig, amíg a „törvények a telekkönyvek országsszerte a kir. járásbírószágotokhoz eszközendő elhelyezése tárgyában másként

intézkedni nem fognak". Ehhez visszteher nélkül biztosították a „Moóri 738 sz. tjkbén A. +. sor-szám 3 és 1008 hr. sz. alatti 92 népsorszámmal jelelt házat”,⁸ amelyet a község megvásárolt. A nyilatkozatot Fejér vármegye törvényhatósága 1879. február 3-án jóváhagyta, majd ezt követően a kincstár javára bevezetésre került a „szolgalmijog” a telekkönyvben, amely alapján a ház, udvar és kert használatára a helyi járásbíróshoz volt jogosulttá.⁹

A felajánlást miniszteri tett követte: 1879. április 26-án kelt rendeletével Pauler Tivadar igazságügy-miniszter a Móri Királyi Járásbíróshoz „saját területére, folyó évi július hó 1-től kezdve, telekkönyvi

ügyekben bírói hatáskörrel” ruházta fel.¹⁰ Így biztosítottá vált a járásbíróshoz megfelelő elhelyezése. Ezt később csak az az 1890. október 17-én, „a moóri kir. járásbíróshoz helyiségeinek szaporítása tárgyában” aláírt szerződés érintette, amelyben Daróczy István székesfehérvári törvényszéki elnök és a móri képviselőtestület által kiküldöttek – köztük Korb Mihály községi bíró – között megállapodás született arról, hogy a település „átengedi, a magy. kir. igazságügyi kincstár pedig átveszi” az 1879-ben érintett épületnek azon részét, amelyben addig a királyi adóhivatal működött. A szerződés értelmében „ezen épületrészek használatba vétele napjától számítva félévenként előleges részletekben fizetendő

200 frt.” volt az éves bérleti díj. Mindemellett Mór község kötelezte magát, hogy mind az átengedett, mind a már a bíróság által használt „lakhelyiségek külső és belső javítási munkálatait a felmerülendő szükséghez képest teljesíti”. Az „igazságügyi államkincstár” beleegyezett abba, hogy az épületben az esetlegesen üressé váló helyiségeket a község használhassa, de úgy, hogy azokat a bírósági személyzet részére bérbe adja. A szerződés értelmében 1891. január 1-jétől működött a kibővített helyiségekben a járásbíróshoz,¹¹ s nagy valószínűséggel itt is maradt a következő évtizedekben egészen addig, amíg a Móri Királyi Járásbíróshoz be nem költözött a számára (és a vele együtt a községi vezetés részére) készült épületbe, amelyet Jablonszky Ferenc építész tervei alapján, Szabó Ferenc cége kivitelezésében 1910. december 19-én avattak fel.¹²

Hivatkozások:

- ¹ Vö. Az első folyamodásu törvénytörvényekhez... Különfélék. A Hon, 1871. (szeptember 20.) 216. sz. 3. p.
- ² Az alábbiakban közöltek a szerző korábbi kutatásain nyugszanak. Vö. Megyeri-Pálffy Zoltán: Fejér vármegye járásbíróshozainak szervezettörténete. Székesfehérvár, 2023. Székesfehérvári Törvénytörvények.
- ³ Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1871. (szeptember 20.) 215. sz. 4797. p.
- ⁴ Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Fejér Vármegyei Levéltár (FVL) IV.255. 5. k. 350. 225. p.
- ⁵ MNL FVL IV.255. 5. k. 332. 219. p.
- ⁶ A királyi ministerium rendelete az első folyamodásu királyi törvénytörvények és járásbíróshozok székhelyeinek megállapítása tárgyában. (1871. július 10.) Magyarországi Rendeletek Tára. (MRT) 1871. 224. p.
- ⁷ Megyeri-Pálffy 2023. 73. p.

⁸ Az 1883-ban készült kataszteri térképen az 1008. sz. a mai Móron a Mónus Illés és József Attila utca sarkán található – 4. és 6. sz. alatti – házak (helyére) esett, a Rókus kápolna közelében a Győri utcán. Vö. Habsburg Birodalom – Kataszteri térképek (XIX. század). Arcanum Térképek. <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?layers=here-aerial%2C3%2C4&bbox=2025847.5845225852%2C6004109.75728912%2C2026415.7863383142%2C6004319.660534763> (2024.04.23).

⁹ „Kötelező nyilatkozat”. Másolat az 1897. évi kimutatáshoz csatolva. Kimutatás a moóri kir. járásbíróshoz és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára.

¹⁰ A m. kir. igazságügyministernek 10.942. sz. rendelete a moóri kir. járásbíróshoznak telekkönyvi ügyekben bírói hatáskörrel felruházása iránt. MRT 1879. 228–229. p.

¹¹ „Szerződés”. Másolat az 1897. évi kimutatáshoz csatolva. Kimutatás a moóri kir. járásbíróshoz és fogház elhelyezéséről 1897. évi július hó 1-én. XII. Budapesti tábla Székesfehérvári tvszék. OBH Műszaki Főosztály Irattára.

¹² A móri járásbíróshozai épület felavatása. Hírek. Székesfehérvár és Vidéke, 1910. (december 15.) 152. sz. 2. p.; Új törvényház. Hírek. Székesfehérvári Hírlap, 1910. (december 16.) 151. sz. 2. p.; Megyeri-Pálffy 2023. 73–75. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Az 1879. évi móri „Kötelező nyilatkozat” 1897-ben készült másolatának részlete. (Országos Bírósági Hivatal Műszaki Főosztály Irattára)
2. oldal: Az 1910-re elkészült móri járásbíróshozai épület és községháza komplexuma napjainkban. Az épületben 1977-ig, a megszüntetéséig működött a Móri Járásbíróshoz. (Szerzői felvétel)

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Megyeri-Pálffy Zoltán: Mór mezőváros „kötelező nyilatkozata” a járásbíróshoz elhelyezése érdekében. In: **JOG.történet**. A HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2024. április 29. mtajogtortenet.elte.hu/blog/megyeri-palffy-zoltan-mor-jarasbirosag